

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده اقتصاد

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اقتصادی گرایش اسلامی

عنوان

بررسی تطبیقی بیمه تکافلی و بیمه متعارف

(با تاکید بر چالش های بیمه متعارف و راهکار های رفع آن در بیمه تکافلی)

استاد راهنما:

دکتر امیر خادم علیزاده

استاد مشاور:

دکتر سید محمد رضا سید نورانی

استاد داور:

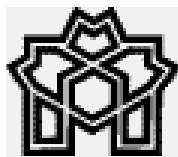
دکتر محمود عیسوی

پژوهشگر:

محمد مهدی یعقوب زاده

تابستان ۱۴۰۱

به نام خدا

منشور اخلاق پژوهش

با یاری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداوند است و همواره ناظر به اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری ما دانشجویان دانشکده های دانشگاه علامه طباطبائی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

۱- اصل حقیقت جوئی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت،

۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق،

۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش،

۴- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش،

۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار،

۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق،

۷- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی،

۸- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد،

۹- اصل برائت: التزام به برائت جوئی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائبه های غیر علمی می آلاینند.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء:

تعهدنامه ی اصالت پایان نامه / رساله

اینجانب..... دانش آموخته مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد / دکتری در
رشته که در تاریخ..... از پایان نامه / رساله خود تحت عنوان
..... با کسب نمره / درجه دفاع نموده ام،

متعهد می شوم:

- ۱- این پایان نامه / رساله حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و درموردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از مقاله، کتاب، پایان نامه و غیره) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوط ذکر و درج کرده ام.
- ۲- این پایان نامه / رساله قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده از هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ازین دست موارد از این پایان نامه / رساله را داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه علامه طباطبائی مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعائی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء:

تقدیم به:

مادر، مادر

و

همسر عزیزم

که در سختی ها و دشواری های زندگی همواره یاری و سوز و فداکار

و پشتیبانی محکم و مطمئن برایم بوده اند.

سپاسگزاری:

باسپاس از سه وجود مقدس

آنان که ناتوان شدند تا ما به توانایی برسیم
مویشان سپید شد تا ما رو سفید شویم
و عاشقانه سوختند تا کرم نخش وجود ما درو همسر راجان باشند

پدرانمان

مادرانمان

استادانمان

تقدیر و تشکر:

سپاس خدای را که سخنوران، در ستودن او بمانند و شمارندگان، شمردن نعمت های او ندانند و کوشندگان، حق او را گزاردن نتوانند. سپاس بی کران پروردگار یکتا را که هستی مان بخشید و به طریق علم و دانش رهنمونمان شد و به همنشینی رهروان علم و دانش مفتخرمان نمود و خوشه چینی از علم و معرفت را روزیمان ساخت. سپاس خدایی را که به من این توفیق را عطا فرمود تا بتوانم قدمی در راه علم و دانش بردارم و به گرد آوری اطلاعات مربوط به این تحقیق بپردازم.

سپاس و ستایش مر خدای را جل و جلاله که آثار قدرت او بر چهره روز روشن، تابان است و انوار حکمت او در دل شب تار، درفشان. آفریدگاری که خویشتن را به ما شناساند و درهای علم را بر ما گشود و عمری و فرصتی عطا فرمود تا بدان، بنده ضعیف خویش را در طریق علم و معرفت بیازماید.

تقدیم به پدرم به استواری کوه، مادرم به زلالی چشمه، همسرم به صمیمیت باران

با تقدیر و تشکر از همسر مهربانم او که سایه مهربانیش سایه سار زندگیام است، او که اسوه صبر و تحمل بوده و مشکلات مسیر را برایم تسهیل نمود.

هر چند بندگی فقط شایسته ذات بی همتای خالق هستی آفرین است و لیکن به مصادیق حدیث شریفه (هر کس علمی به من بیاموزد مرا بنده خود کرده است) استاد هم، چنان شأن و مقام والایی دارد که دریای علم و معرفت و پرچم دار توحید است لذا بر خود لازم می دانم که از زحمات بی دریغ استاد راهنمای عزیزم جناب آقای دکتر امیر خادم علیزاده که با صبر و حوصله، از هیچ کمکی در این مسیر از من دریغ نمودند از صمیم قلب تقدیر و تشکر نمایم.

همچنین از استاد گرانقدر جناب آقای دکترسید محمد رضا سید نورانی که در امر مشاوره این رساله مساعدت نمودند کمال تشکر را دارم. از استاد گرانقدر جناب آقای دکتر محمود عیسوی که زحمت داوری این پایان نامه را برعهده داشتند و نقطه نظرات مفید خود را جهت ارتقای کیفیت محتوای این پژوهش ارائه نمودند، کمال تشکر و قدردانی را به جا بیاورم. در پایان لازم میدانم از تمامی افرادی که به طور مستقیم و غیرمستقیم در به ثمر نشستن این پژوهش مرا مرهون مساعدت و همکاری خود نمودند و در فراز و نشیب این مسیر همواره یار و پشتیبانم بوده اند، صمیمانه تشکر و قدردانی کنم.

چکیده

نیاز به امنیت یکی از اساسی ترین نیاز های انسان است. نیاز به امنیت تنها به امنیت جانی خلاصه نمی شود. بلکه انسان علاوه بر امنیت جانی نیازمند امنیت در کلیه فعالیت هایی که انجام می دهد دارد. فعالیت هایی مانند سرمایه گذاری، مالی، اقتصادی و ... با گذشت زمان نهادی به همین منظور تاسیس گردید. وظیفه این نهاد حفاظت از اموال، جان، دارایی های انسان و ... در صورتی که خطر و یا خسارت ناگهانی و یا پیش بینی شده ای وارد شود است. به مرور صنعت بیمه دستاورد های زیادی دست پیدا کرد و تقاضا برای محصولات بیمه ای افزایش یافت. نکته حائز اهمیت در این جریان این است که با وجود این که مسلمانان جمعیت قابل توجهی از جمعیت اروپا را تشکیل می دهد. میزان نفوذ بیمه ای در میان جوامع مسلمان بسیار اندک است. کمبود تقاضای بیمه ای میان جوامع مسلمان معلول این است که فقیهان و اندیشمندان اسلام به خصوص اهل سنت بیمه را یک فعالیت حرام می دانند زیرا از نظر آنان بیمه دارای سه عنصر غرر، میسر، ربا می باشد. با توجه به موارد مطرح شده اندیشمندان در صدد ایجاد یک صنعت جدید بر اساس اصول و مازین شریعت اسلامی برآمدند. ماحصل تفر و تلاش آنان ایجاد صنعت تکافل (بیمه اسلامی) بود. هدف ما در این پژوهش بررسی تطبیقی صنعت بیمه رایج و بیمه تکافلی با تاکید بر چالش های بیمه متعارف و راه حل آن در بیمه های تکافلی است. ابتدا تصویری واضح از بیمه متعارف، نحوه عملکرد و چالش های آن ارائه خواهیم کرد و در ادامه تصویری واضح و تعریفی جامع از تکافل ارائه خواهیم کرد. در نهایت به الگوی کاملاً اسلامی در زمینه صنعت بیمه خواهیم رسید. از آنجایی که هم به دنبال بیان ضرورت استفاده از بیمه در کشور های اسلامی و تطبیق آن با تکافل از منظر مباحث فقهی و استدلالات شرعی هستیم لذا شیوه ای که در انجام این پژوهش به کار رفته است روش تحلیل محتوا خواهد بود. دستاورد هایی که در این پژوهش به آن دست یافته ایم:

۱- موضع فقیهان در مورد بیمه رایج کاملاً مشخص است. لذا تکافل به عنوان جایگزین قطعی مطرح گردیده است.

۲- بیمه تکافلی با چالش های متعدد نظری و عملی من جمله عدم آگاهی مشتریان، عدم وجود نیرو های متخصص و مزیت رقابتی بیمه های متعارف نسبت به بیمه های تکافلی روبه روست.

۳- تکافل اتکایی حلقه مفقوده عملیات تکافل است. هدف تکافل اتکایی این است که حجم فعالیت را از طریق توزیع کردن ریسک افزایش دهد.

۴- تقویت بازار صکوک به عنوان پشتوانه بیمه های تکافلی جزء اولویت های اصلی می باشد.

واژگان کلیدی: بیمه متعارف / تکافل

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه	۳
۱-۲- بیان مساله:	۳
۱-۳- اهمیت و ضرورت انجام پژوهش:	۵
۱-۴- اهداف پژوهش	۶
۱-۵- پرسش‌های پژوهش	۷
۱-۶- شیوه ی پژوهش	۷
۱-۷- ساماندهی پژوهش	۸

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۱-۲- مقدمه	۱۰
۲-۲- تعریف واژگان کلیدی	۱۰
۱-۲-۲- مفهوم بیمه متعارف	۱۰
۲-۲-۲- مفهوم تکافل	۱۲
۳-۲- مبانی نظری	۱۴
۱-۳-۲- خاستگاه و چگونگی پیدایش تکافل	۱۴
۲-۳-۲- اصل عاقله به‌عنوان سنتی قبیله‌ای	۱۵
۴-۳-۲- شیوه پیامبر اسلام	۱۵
۱-۴-۳-۲- اعمال دیه	۱۵
۲-۴-۳-۲- پرداخت فدیة	۱۶
۵-۳-۲- شیوه اصحاب پیامبر اسلام	۱۶
۶-۳-۲- بیمه و قواعد حاکم بر معاملات	۱۶
۷-۳-۲- بیمه و غرر	۱۷
۸-۳-۲- بیمه و قمار	۱۹
۹-۳-۲- بیمه و ربا	۲۰
۴-۲- پیشینه علمی مطالعه های انجام شده در زمینه عنوان پژوهش در ایران	۲۵
۵-۲- پیشینه علمی مطالعه های انجام شده در زمینه عنوان پژوهش در خارج	۲۸
۶-۲- جمع بندی:	۳۱

فصل سوم: بررسی تطبیقی بیمه متعارف و تکافل

۳۳	۱-۳- مقدمه
۳۳	۲-۳- تعریف تحلیل مضمون
۳۴	۳-۳- ویژگی‌های تحلیل مضمون
۳۵	۴-۳- مزایا و معایب تحلیل مضمون
۳۷	۵-۳- معیارهای ارزیابی پژوهش‌های تحلیل مضمون
۳۸	۶-۳- اصل کفالت همگانی
۳۹	۷-۳- مبانی بیمه در اسلام
۳۹	۸-۳- دیدگاه علمای شیعه در خصوص صنعت بیمه متعارف
۵۱	۹-۳- ارائه مدل مفهومی برای اصل تکافل
۵۱	۱۰-۳- بررسی فقهی تکافل
۵۴	۱۱-۳- اصول و ویژگی‌های تکافل
۵۶	۱۲-۳- شیوه کلی فعالیت
۵۸	۱۳-۳- وجوه تمایز میان تکافل و بیمه رایج
۶۲	۱۴-۳- مزیت‌های تکافل
۶۵	۱۵-۳- اصول اجرایی تکافل
۶۸	۱۶-۳- تکافل اتکایی
۷۰	۱۷-۳- اهداف و کارکردهای صنعت تکافل اتکایی
۷۴	۱۸-۳- جمع بندی

فصل چهارم: چالش‌های بیمه متعارف و راهکارهای فقهی رفع آن در بیمه تکافلی

۷۸	۱-۴- مقدمه
۷۸	۲-۴- موضع فقهای اسلامی در قبال بیمه جدید
۷۹	۳-۴- چالش‌های صنعت بیمه متعارف از منظر فقها و اندیشمندان اسلامی
۷۹	۱-۳-۴- عقود شرعی معین و محصور اند
۷۹	۲-۳-۴- بیمه معامله‌ای غرری است
۸۰	۳-۳-۴- بیمه نوعی قمار است
۸۰	۴-۳-۴- بیمه بیع معدوم است
۸۰	۵-۳-۴- در بیمه عوضین موضوع معامله معلوم نیست
۸۱	۶-۳-۴- بیمه شامل فعالیت ربوی است
۸۱	۷-۳-۴- بیمه مبارزه با قضا و قدر و مشیت الهی است
۸۲	۸-۳-۴- بیمه اکل مال به باطل است
۸۲	۹-۳-۴- بیمه التزام مایلتزم است

۸۲	۴-۳-۱۰ - بیمه معامله دین به دین است
۸۳	۴-۳-۱۱ - بیمه معامله ای سفهی است
۸۳	۴-۳-۱۲ - بیمه معامله ای معلق است
۸۳	۴-۴ - دلایلی برای مجاز بودن و موجه بودن تکافل
۸۳	۴-۴-۱ - عاری از بحث ربا
۸۴	۴-۴-۲ - عاری از بحث قمار
۸۴	۴-۴-۳ - عاری از بحث غرر (بی ثباتی)
۸۴	۴-۴-۴ - تکافل خلاف خواست و میل خدا نیست
۸۵	۴-۴-۵ - تکافل با مفهوم توکل مغایرتی ندارد
۸۵	۴-۴-۶ - دارای بالاترین استانداردهای اخلاقی و معنوی
۸۶	۴-۴-۷ - تکافل براساس اصل مصالح المرسله شکل گرفته است
۸۶	۴-۵ - اقسام تکافل
۹۱	۴-۶ - الگوهای رایج تکافل
۹۱	۴-۶-۱ - تعاونی تکافل (مدل بدون سود)
۹۲	۴-۶-۲ - مدل مضاربه
۹۵	۴-۶-۳ - مدل وکالت
۹۸	۴-۶-۴ - مدل مرکب (مضاربه + وکالت)
۱۰۰	۴-۶-۵ - مدل وکالت با صندوق وقف
۱۰۳	۴-۶-۶ - موانع عملیاتی پیش روی صنعت تکافل مستقیم
۱۰۳	۴-۷ - آسیب شناسی الگوهای تکافل از منظر ذی نفعان
۱۱۲	۴-۷ - جمع بندی

فصل پنجم: خلاصه و جمع بندی، نتایج نهایی، پیشنهاد ها و توصیه های سیاستی

۱۱۶	۵-۱ - خلاصه و جمع بندی
۱۱۸	۵-۲ - نتایج نهایی پژوهش
۱۱۹	۵-۳ - پیشنهادات
۱۲۰	۵-۴ - توصیه های سیاستی
۱۲۱	۵-۵ - عناوین پیشنهادی برای پژوهش های آتی
۱۲۲	منابع

فهرست جداول

عنوان	صفحه
-------	------

جدول ۱-۳: مقایسه بیمه رایج و بیمه اسلامی	۶۴
جدول ۲-۳: تفاوت بیمه اتکایی و تکافل اتکایی	۷۲

فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار ۱-۳: مدل مفهومی تکافل	۵۱
نمودار ۲-۳: ماهیت تکافل اتکایی	۶۹
نمودار ۱-۴: جریان صندوق ها در تکافل خانواده	۸۹
نمودار ۲-۴: جریان صندوق ها در تکافل عمومی	۹۰
نمودار ۳-۴: مدل مضاربه	۹۵
نمودار ۴-۴: مدل وکالت	۹۷
نمودار ۵-۴: مدل مرکب (مضاربه و وکالت)	۹۹
نمودار ۶-۴: مدل وکالت با صندوق وقف	۱۰۱

پیشگفتار

زندگی بشر همواره در تهدید خطرهای گوناگون بوده و خواهد بود. انسان می‌کوشد تا بهترین واکنش‌ها را در برابر تمامی خطرات داشته باشد. به همین سبب به مرور مسئله پوشش ریسک و خطرات مطرح شد و فلسفه این موضوع سبب پیدایش صنعتی به نام صنعت بیمه گردید. امروزه صنعت بیمه به‌عنوان یک صنعت شناخته‌شده در جهان سرمایه داری به حساب می‌آید. تمامی فعالیت‌ها، اعم از فعالیت‌های تجاری، سیاسی و ... به‌جهت وجود ریسک‌های مختلف نیازمند پوشش‌های بیمه‌ای مختلف است. در جهان کنونی صنعت بیمه شامل پوشش‌های مختلف در فعالیت‌های گوناگون است، پوشش‌هایی اعم از مسئولیت، مهندسی، انرژی، اتومبیل و ... در کشورهای صنعتی بیمه نقش مهمی را در ثبات وضع اقتصادی ایفا می‌کند و در کشورهای جهان سوم نیز مزایای اجتماعی و اقتصادی بیمه شناخته‌شده و عملیات بیمه به‌تدریج گسترش‌یافته است. یکی از ویژگی‌های زندگی در جوامع جدید افزایش خطرات جانی و اقتصادی است، شرکت‌های بیمه با کشف قانونمندی‌های وقوع خطرات و حجم خسارات، با دریافت حق بیمه این خطرات را مورد پوشش قرار می‌دهند. کشورهای جهان سوم به مرور دریافتند که برای رسیدن به توسعه اقتصادی، یکی از ابزارهای مورد نیاز استفاده از صنعت بیمه است. اما موافقت و یا عدم موافقت به‌جهت بهره‌برداری از این سند در این قبیل کشورها بستر اختلاف سلیقه است. عده‌ای موافق این صنعت نوظهور بوده وعده‌ای اساساً این صنعت را به شکل متعارف آن مخالف شرع دانسته و در جستجوی جایگزینی مناسب برای آن بوده‌اند که علاوه بر داشتن امکانات بیمه متعارف، عاری از چالش‌ها و معایب آن باشد. ماحصل تلاش اندیشمندان اسلامی به ایجاد صنعت تکافل انجامید. امروزه تکافل عمومی از رشد بالایی برخوردار بوده‌است به‌طوری‌که طبق آمار گزارش تکافل جهانی مبلغی که به‌عنوان حق بیمه در شرکت‌های تکافلی گرفته می‌شود در سال ۲۰۱۵ با رشد دو رقمی همراه بوده‌است. البته در کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس رشد ترکیبی سالانه از رشد کل بیشتر است. در دنیای امروز تکافل در برخی از کشورهای اروپایی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است که گزارش جهانی صندوق تکافل از میزان رشد حق بیمه در این کشورها اثبات این مدعاست. با این حال و با وجود تمام این تفاسیر تاکنون در عرصه عمل، در اقتصاد ایران از این صنعت استفاده نشده است.

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱. مقدمه

موضوع و دلیل اصلی پژوهش حاضر در بخش اول بیان می شود. سپس در ادامه به اهمیت و ضرورت انجام تحقیق پرداخته خواهد شد و در ادامه آن اهداف تحقیق بیان می گردد که به چهار بخش تقسیم می شوند. در نهایت، ترتیب کلی تحقیق پیشرو به صورت خلاصه ای از تحقیق ارائه خواهد شد. سؤالات پژوهش نیز که از دو دسته اولیه و فرعی هستند، در بخش پنجم و پایانی مورد بحث قرار خواهند گرفت.

۱-۲. بیان مساله

یکی از ضروری ترین نیازهای انسان امنیت است. با گذشت زمان، مفهوم اصلی آن تغییر کرده و شامل امنیت در دارایی ها، سرمایه گذاری ها و موارد مشابه می شود. قبل از رسمیت یافتن سیستم بیمه، ابتدا چندین مکانیسم برای رسیدگی به این مطالبات به کار گرفته می شد.

امروزه ذکر این نکته بسیار قابل توجه می باشد که بیمه نقش اساسی و مهمی در اقتصاد، تجارت و صنعت امروز دارد (عربی، محمودی، ۱۳۹۵: ۱۵).

به طور کلی بررسی های انجام شده از نحوه میزان اقبال عمومی از صنعت بیمه و نحوه اجرای آن در کشور های مسلمان موید این نکته است که ؛ صنعت بیمه و نظام بیمه متعارف در کشور های مسلمان دارای چالش های بسیاری است که نتیجه آن عدم اقبال عمومی به این صنعت و پایین بودن ضریب نفوذ بیمه است. از جمله چالش های مورد بحث و اختلاف بحث سود حاصل از سرمایه گذاری ها و از همه مهم تر موضوع ایراد های فقهی وارد بر قرارداد های بیمه متعارف است. بر اساس قوانین اسلامی فعالیت های تجاری که مواردی نظیر غرر، میسر و ربا را در بر می گیرند از جمله فعالیت های مردود هستند. به طور کلی فعالیت های بیمه متعارف به نظر فقهای اسلامی و شرعی شامل مباحث غرر، میسر و ربا می باشد که اصلی ترین چالش بین تکافل و بیمه متعارف می باشد.

از سوی دیگر، تجارت تکافل که از سوی فقها و فیلسوفان اسلامی به ویژه اهل سنت به عنوان جایگزین بیمه سنتی مطرح شده است، دارای عناصری است که آن را از دومی متمایز می کند. عملیات تکافل از نظر مالی شفاف تر از عملیات بیمه سنتی است و بر خلاف بیمه سنتی، ذینفعان تکافل در مازاد پذیرهنویسی و سود سرمایه گذاری ها سهیم هستند. از طرف دیگر از آن جایی که تکافل زیر مجموعه فقه معاملات قرار می گیرد و فقه معاملات نیز بیانگر الزامات معاملات اقتصادی جهت سازگاری با شرع می باشد، لذا نظام بیمه تکافلی با ارزش های اسلامی همخوانی بیشتری دارد. هدف ما در این پژوهش بیان چالش های اصلی بیمه متعارف با تاکید بر رفع و حل این چالش ها در صنعت تکافل با استفاده از الگو های مختلف از جمله الگو های مبتنی بر مضاربه، وکالت و همچنین الگوی تلفیقی می باشد.

جنبه دیگری از پژوهش که موجب ایجاد مسائل و ابهامات می گردد، موضوع محدودیت ها و چالش ها و مزیت های نظام تکافلی می باشد. که در این قسمت صرفاً به ارائه این موارد پرداخته و در فصول آینده به تفصیل به آن خواهیم پرداخت.

با وجود فضای مثبت اقتصادی و رشد بالای صنعت تکافل، محدودیت های عمده ای نیز در این خصوص وجود دارد. این محدودیت ها در شش موضوع عمده قابل تقسیم بندی است:

(۱) مشتریان (۲) رقابت (۳) همگن سازی فعالیت ها (۴) فضای بازار مالی (۵) منابع انسانی (۶) رعایت احکام شریعت

همچنین به طور کلی چهار مزیت را می توان برای نظام تکافل بیان نمود:

(الف) اثرات اقتصادی (تعديل ثروت، تداول ثروت، رفاه عمومی)

(ب) اثرات اجتماعی (جلوگیری از استثمار و ارتقاء روح اخوت)

(ج) اثرات سیاسی (تقویت رابطه بین امام و مردم و قدرت سیاسی)

(د) اثرات معنوی (تطهیر فرد و محبوب الهی شدن، نورانیت فرد و جامعه)

این پژوهش سعی دارد تا با معرفی و ارائه پیشینه بیمه و اشکالات وارد بر آن به ارائه راهکاری جایگزین برای بیمه یعنی تکافل بپردازد. فلذا در ابتدا به معرفی و ضرورت بیمه در جوامع امروزی پرداخته می شود و در ادامه مباحث فقهی و استدلالات شرعی در رابطه با بیمه از منظر مذاهب مختلف اسلامی مورد بررسی قرار می گیرد، تا ضمن شناخت اشکالات بیمه از منظر اسلام، به معرفی یک نهاد به عنوان جایگزین دست یابیم. که علاوه بر نداشتن اشکالات ذکر شده بتواند نیازهای بیمه‌ای جامعه را پاسخ دهد و همچنین در کنار آن مطابقت بیشتری با مبانی شرعی داشته باشد. در پایان نیز به بیان چالش ها و محدودیت های نظام تکافلی به جهت پرداخت و آشنایی بیشتر با این نهاد پرداخته می شود.

۳-۱. اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

با توسعه و گسترش نظام اسلامی و پیشرفت کشورها، شاهد این موضوع هستیم که نظام مالی اسلامی - که متشکل از سه بخش عملکردی بانکداری اسلامی، تکافل و بازارهای سرمایه اسلامی است - نقش مهمی در بازارهای مالی جهانی ایفا کرده و به طور گسترده به عنوان یک جایگزین مالی موثر و بادوام تلقی می شود. الگوی سیستم مالی مستقر پس از اعتلای حرمت بیمه متعارف در چندین ملت اسلامی، متفکران دینی در آن کشورها بر آن داشت تا برای رفع نگرانی از ربا و مسائل دیگر، به فکر تغییر کارکرد اساسی بیمه متعارف باشند. در نتیجه کار آنها، جهان اکنون یک سیستم بیمه کاملاً جدید به نام تکافل دارد. از این رو علما و روشنفکران اسلامی با استناد به روایات و عباراتی از قرآن، مانند تعاونوا علی البر و تقوی ولا تعاونوا علی الاثم و العدوان (سوره مائده آیه ۲۰) کاملاً به سیستم جدید روی آورده اند.

آنها معتقدند که این نوع بیمه بر اساس اصول نظام اسلامی مبنی بر تعاون، همکاری و کمک متقابل بین افراد بنا شده است. در حقیقت، کمک متقابل بین افراد به شکل درک مشترک از خطر احتمالی که هر یک از اعضا با آن مواجه است رخ می دهد. و پیش بینی می شود که شرکت کنندگان به صورت دلخواهانه و داوطلبانه در این مسیر با

یکدیگر همکاری کنند. آنها بر اساس این اعتقاد، تکافل یا نظام بیمه خصوصی اسلامی را بنا نمودند. (گروه مطالعات اسلامی بیمه سال ۸۶).

لذا بیمه تکافل به جهت طیف کاربردی انعطاف پذیر در حوزه هایی مانند مسکن، اماکن تجاری، خودروها، کارخانه ها، حوادث و بیمه عمر دربرگیرنده نقش بسیار مهم و هم چنین مستقل در بخش های مرتبط با دستگاه های عمومی و نظام اقتصادی پیشرفته اسلام خواهد بود. از دیگر مزیت های بیمه تکافل اجتناب از سرمایه گذاری در داراییهای غیر مشروع است. هم چنین تکافل سبب تعدیل ثروت، تداول ثروت و رفاه عمومی و جلوگیری از استثمار و ارتقاء روح اخوت می شود. که همگی مورد توجه دین مبین اسلام می باشد. بر این اساس افزایش سلامت اقتصادی جامعه و به ویژه ریشه کنی فقر نیازمند همکاری همه طرف ها و برقراری سیستم تکافل اقتصادی است (عباسچیان، حمیدی، رسولی، خلجی، ۱۳۹۸: ۱۲۸-۱۲۵).

۴-۱. اهداف پژوهش

ایجاد حکومت اسلامی و توسعه نظام اسلامی پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی در ایران در دستور کار قرار گرفت. از این رو، مدیریت امور اجتماعی، بهبود وضعیت معیشتی مردم بر اساس موازین شرعی و عناصر کارآمدی اقتصادی- مالی در حوزه های متعدد در دستور کار قرار گرفت.

از آنجایی که بخش بیمه با ارائه و تضمین سرمایه گذاری، انتقال ریسک و کاهش آن و سرمایه گذاری حق بیمه به رشد و شکوفایی اقتصادی و مالی کشور کمک می کند. رشد و توسعه آن نقش بی نظیری در جامعه دارد. پس به همین منظور مقایسه صنعت بیمه تکافل و بیمه متعارف از اهمیت خاصی برخوردار است.

اهدافی که این تحقیق به آن تحقق می بخشد به شرح ذیل می باشد:

۱- ارائه تعریفی جامع و تصویری واضح از تکافل

۲- ارائه تعریفی جامع از بیمه های متعارف با تاکید بر چالش های اصلی این صنعت